

Ідея національно-патріотичного виховання школярів у добу Української революції: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920)

Лариса БЕРЕЗІВСЬКА,

доктор педагогічних наук, професор, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського

Нині в умовах зовнішніх загроз і внутрішніх викликів питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді в Україні набуло особливої актуальності на різних рівнях: державному, науковому, громадському. У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015) наголошується: «Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери» [6]. З огляду на це, осмислення окресленої проблеми в добу Української революції (1917–1920), становлення української державності, проведення реформи освіти в складних суспільно-політичних реаліях та умовах війни з російським більшовизмом є доцільним, оскільки певною мірою перегукується з нинішніми суспільними й освітніми процесами в незалежній Україні.

Нагадаємо, що в 1917–1920 роках у житті українського суспільства відбулися докорінні зміни – після повалення російського самодержавства розпочалося будівництво власної держави. Українські уряди і свідоме громадянство розгорнули роботу зі створення національної системи освіти, української школи. Проблема розвитку національного виховання школярів стала предметом дискусії педагогів на сторінках часопису «Вільна українська школа» (1917–1920).

Незважаючи на те, що історія часопису «Вільна українська школа» вже була предметом нашого дослідження, принагідно зазначимо: він заснований 1917 р. Всеукраїнською учительською спілкою (далі – ВУС), яку очолювала С.Русова. У редакційному комітеті працювали відомі педагоги та освітні діячі – О.Дорошкевич (голова), К.Лебединцев, О.Музиченко, В.Підгаєцький, С.Русова, Я.Чепіга. У роботі часопису брали участь О.Астряб, Н.Мірза-Авекянц, О.Грушевський, В.Дурдуківський, В.Зінківський, І.Огієнко, В.Прокопович, В.Родников, І.Стешенко, С.Сірополко, П.Холодний, С.Черкасенко, І.Ющишин та ін. Журнал, що виходив тиражем 5000 примірників, користувався великим попитом серед освітньої громадськості. У період окупації території України генералом А.Денікіним (квітень–грудень 1919 р.) через заборону видавався нелегально [15, с. 191].

У 1920 р. журнал припинив існування разом із ВУС, яку було реорганізовано у Всеукраїнську спілку робітників школи і соціалістичної культури [11, с. 115].

Історія журналу виявилася такою швидкоплинною, як і саме існування української держави: у радянську добу він був заборонений і лише з проголошенням незалежності України правомірно повернувся до наукового простору, став джерельною основою історико-педагогічних розвідок, присвячених розвитку освіти, діяльності педагогів та освітніх діячів у добу Української революції.

Історіографічний пошук засвідчив, що журнал «Вільна українська школа» в контексті різних аспектів історії української освіти був основою наукових пошуків українських учених (Л.Березівська, В.Богуславська, О.Бунчук, О.Завальнюк, Ю.Телячий та ін.). **Мета нашої статті** – розкрити ідеї українських освітян щодо національно-патріотичного виховання школярів на сторінках журналу «Вільна українська школа» для їх осмислення в сучасному освітньому і виховному просторі.

Прикметно, що перший номер журналу відкривався ґрунтовною статтею відомого українського педагога С.Русової «Націоналізація школи» (1917). Демонструючи на конкретних прикладах шкідливість російськомовної школи для української дитини, обґрунтовуючи важливість створення рідної

української школи, педагог наголошувала: «Психологічна вимога для людини і для нації одна, проста і органічна: щоб усе виховання, усе навчання ґрунтувалося на пошані особи – як особи індивідуальної, так і особи національної» [13, с. 4]. При цьому вона назвала рідну мову у вихованні «найкращим провідником інтимних думок, почувань, вражень» [там само, с. 5]. На підтвердження своїх міркувань Софія Федорівна апелювала до ідей тогочасних зарубіжних педагогів, які надавали великого значення національному вихованню: «в Німеччині знаменитий учень Гербарта Рейн, у Франції Бюмон, в Італії Монтесорі своїми школами, дитячими садками закладають усе виховання на національних підвалинах, на принципах наближення до рідного оточення дитини» [там само]. Далі, згадуючи приклади з історії, вона резюмувала, що кожний народ у ході відродження створював свою рідну школу, «давав національний напрямок вихованню й навчанню», бо «тільки рідна школа може виховати громадянську свідомість, почуття своєї людської гідності» [там само]. Основою націоналізації школи педагог вважала безпосередню націоналізацію педагогічних засобів виховання і навчання: рідна викладача мова, зміна навчальних програм з історії, географії, народного мистецтва (музика, співи, орнаментика) України [там само, с. 6]. Актуально звучить її звернення до освітян і сьогодні: «Життя не жде: воно нас кличе до роботи, і доля, щастя нашого народу залежить від того, як ми переведемо в життя дороге, велике гасло: вільна національна школа для виховання вільної, свідомої дужої нації» [там само, с. 7]. Як бачимо, С.Русова, розмірковуючи прогностично, обстоювала ідею про тісний взаємозв'язок національного виховання дитини і майбутнього українського народу, української нації. Тому її стаття сприяла розгортанню дискусії на шпальтах журналу «Вільна українська школа» щодо проблеми національного виховання дітей та молоді, зокрема мети, значення, засобів.

Розвиваючи означені ідеї, завідувач відділу середньої школи Генерального секретаріату освіти (пізніше – Міністерства народної освіти) О.Дорошкевич акцентував увагу на великій ролі вчителя в реалізації завдання національного виховання. Поставлені ним запитання актуалізуються нині в культурно-освітньому середовищі України: «Чи зможемо ми, чи вміємо ми покласти в основу нашої школи національне виховання? Чи прищепимо ми нашим дітям палку любові до рідного краю і бажання наложити головами за щастя і долю його? Чи здолаємо ми виховати не рефлексійно настроєну людину, яка вічно вагається і довбається в власній душі, а патріота з ясним розумом і, головна річ, міцною, як криця, волею? Словом, куди гляне наша школа – на Схід чи на Захід. Од того чи іншого повороту цього питання залежить доля нашого народу та його роль в політично-культурному житті Європи» [3, с. 47]. Своїми запитаннями педагог висловив погляди на мету національної освіти – виховання в дітей любові до

Батьківщини, бажання стати на її захист, тобто виховання свідомого патріота. При цьому О.Дорошкевич вважав провідною ідею української педагогіки – *національне виховання*. На його думку, зусилля вчительських спілок, педагогічних товариств, журналів, усіх освітян мають спрямовуватися на розроблення детальних планів національного виховання. Також він пропонував створити Всеукраїнську юнацьку спілку, що об'єднала б шкільні юнацькі спілки довкола українізації школи [там само].

Відомий український педагог В.Дурдуківський відводив школі ключову роль у творенні власної незалежної держави, зокрема поверненні українському народові його історичної спадщини, зведенні національного фундаменту під «державним будинком». «Загальний напрям шкільної науки, програми окремих наук, шкільні обставини, виховання – все мусить стати до послуг великій ідеї відновлення старих, в значній мірі забутих і загублених історичних традицій і витворенню міцного, твердого, надійного національного ґрунту для дальшого широкого, вільного, швидкого культурного розвитку нашого молодого ще в політичному житті народу», – писав педагог [4, с. 146].

Український учений О.Левитський, розглядаючи проблему важливості й необхідності вивчення рідної мови в початковій школі, порушував питання про національний характер виховання і доводив, що «національне виховання – це найперша вимога передової педагогії», це вшанування звичаїв, побуту, серед якого росте дитина, навчання українських дітей рідною мовою. При цьому він спирався на ідеї К.Ушинського щодо рідномовного навчання. «Мова – це найживіша та найміцніша сув'язь, що єднає і минулі, і теперішні, і майбутні покоління в одну, якусь велику, історичну живу суцільність. Мова не тільки виявляє через себе здатність народу до життя, вона є – саме життя», – наголошував науковець [7, с. 205–206]. Він називав рідну мову важливим засобом національного виховання.

Як і С.Русова, дописувач журналу І.Невеселий, спираючись на ідеї провідних зарубіжних педагогів і філософів, намагався довести, що національне виховання є проблемою не лише школи, а й усього суспільства: «Наша рідна українська школа в теперішню пору з відкритою душею чекає від кожного педагога і вчителя, від кожного батька й неньки, від громадянина і громадянки не тільки правдивої науки, яка б виплекувала дійсні знання в наших учнів, але і ґрунтового національного виховання або, як то кажуть, і патріотичного виховання в широкому значенні цього слова» (звернімо увагу, що до цього вживалося лише поняття «національне виховання» – Л.Б.) [9, с. 73]. І.Невеселий зазначав, що «коли народ є виплеканий національним або патріотичним вихованням, той народ є сильний і могутній» [там само]. Він справедливо стверджував, що провідну роль у цьому процесі відіграє українська школа, яка має бути «вогнищем здорової культури для свого народу, а не

«експериментом русифікації» і через те необхідно говорити про національне або патріотичне виховання, не відкидаючи з ока, само собою, і вселюдського виховання» [там само].

До того ж І.Невеселий вважав, що українську дитину у ХХ ст., «столітті дитини», як назвали його педагоги, потрібно виховувати в українських школах для України, щоб стати могутнім народом, частиною людства. Свої погляди він підтвердив міркуванням німецького педагога, філософа Фіхте: «Бути українцем скажу – по Фіхте – значить бути свободним не тільки для себе, але й для людства» [там само, с. 74]. Сильні народи Англії, Франції, Німеччини стали могутніми завдяки національному або патріотичному вихованню. Автор навів приклад Німеччини, коли в 1806 р. Пруссія «підпала під ярмо французьке», яке було не таким страшним, як ярмо Московське для нашої України. Основу німецької системи виховання становили ідеї швейцарського педагога Й.Г. Песталоцці, зокрема гармонійного, природного розвитку людини. На своє запитання «Які ж нам вживати методи виховання в нашому українському вихованні в наших українських школах для наших українських дітей і молоді?» І.Невеселий відповів так: виховуючі методи всіх визначних педагогів – від Я.А. Коменського до А.Дістервега та П.Наторпа. На завершення він наголосив, що кожний педагог має поставити за мету «розвинути в українському народі його волю, розум і душу для його ж щастя, добробуту і слави, словом – для себе і через себе» [там само, с. 76]. Нині в умовах актуалізації питання національно-патріотичного виховання в Україні висловлені 1918 року ідеї вражають глибинністю, набувають нового звучання.

Науковці й освітні діячі надавали великого значення засобам утілення національно-патріотичного виховання. Зокрема, відомий український педагог Я.Чепіга серед принципів розвитку шкільної освіти ключовим вважав національний. Педагог тлумачив його як національне виховання, якого потрібно добиватися упровадженням рідної мови в освіту [17, с. 81].

Учитель М.Гончар, розмірковуючи над упровадженням української мови в школи, зазначав, що на противагу русифікаторській школі «нова школа дала учням національну свідомість; учні знають, хто вони і як жили їх предки, а через те вони навчилися шанувати свій край і свій народ» [1, с. 32]. На його думку, завдяки навчанню дітей рідною українською мовою у школі склалися умови, «які виховують з дитини вільну людину, а не раба»; «школа наша за цей рік показала свою здатність до виховання людей, не духовних і фізичних рабів» [там само, с. 32].

Розглядаючи зміни у житті середньої школи, О.Дорошкевич акцентував на тому, що підвалиною національного виховання має стати українознавство, а саме зміст таких навчальних предметів, як українська мова і література, історія і географія України [2, с. 104].

Дописувач журналу О.Приходько, порушуючи питання ролі *рідної мови у позашкільній освіті*, доводив необхідність відродження *української пісні* в цілому і в школі зокрема як відображення історії українського народу. «Завдячи рідну мову в школі, закладаючи українські бібліотеки, організовуючи позашкільну освіту на рідній мові, треба звернути увагу ще на один могутній культурний фактор в нашому селі – народну пісню і використати цей фактор для оновлення життя нашої країни», – зазначав О.Приходько [12, с. 92]. Він пропонував створювати *національні хори*, які стали б «святком української пісні». У такому разі вони «матимуть велике виховуюче значення» [там само, с. 93].

С.Русова, розмірковуючи над засобами позашкільної освіти (*книжка, бібліотека, екскурсія, музей*), акцентувала увагу на провідній ролі української книжки у вихованні учнів [14, с. 226].

Для реалізації надзвичайно важливого завдання національного виховання дітей і молоді В.Дурдуківський пропонував використовувати апробовані в очолюваній ним школі засоби: *шкільні дитячі ранки й вечори*, присвячені відомим національним діячам і визначним історичним подіям; *шкільні свята* на шанування українських письменників. Переконливо звучить його думка: «Здається, нема потреби довго говорити про велике значення рідної літератури, рідного слова в справі національного виховання дітей, в справі утворення міцного національного ґрунту для їх дальшого нормального розвитку» [4, с. 146]. Педагог радив фахівцям розробити програми шкільних свят і дібрати необхідний матеріал, а також із власного досвіду підходити до їх проведення. Водночас він повідомив, що з нагоди роковин Т.Шевченка редакція журналу «Вільна українська школа» опублікувала список рекомендованих творів поета для проведення літературних вечорів [там само, с. 147].

Дописувач П.Клепатський обстоював ідею, що «дитячі іграшки мають якнайтісніший зв'язок з національністю». На підтвердження цього він навів цитату з праці М.Філітіса «Подвижные игры детских садов» (1916), в якій йшлося про те, що дитина є паростком попередніх поколінь, а «більшість іграшок зв'язана з національними рухами, почуттями та переживаннями відповідно до окремого складу нації». Важливим є його висновок: «Виховуючи дітей на народних іграшках, ми розвиваємо і укоріняємо в них ті риси, що приєднують дитину до духу її нації» [5, с. 82–83].

Зазначимо, що висловлені на сторінках журналу «Вільна українська школа» ідеї педагогів та освітніх діячів стали основою розробленого Генеральним секретаріатом освіти й підписаного Генеральним Секретарем освіти І.Стешенком Циркуляра до директорів середніх шкіл всіх відомств та інспекторів вищих початкових, торгових та інших шкіл України (1918). У преамбулі Циркуляра декларувалося, що в нових політичних умовах перед школою поставило завдання *національного виховання учнів*, тобто

«виховання дітей в повазі до нового ладу в Україні, до нашого відродження краю» [16, с. 72]. З огляду на це, І.Стешенко звернувся до педагогічних рад усіх середніх шкіл України з пропозицією обговорити питання національного виховання й розробити відповідний план діяльності. Важливо, що при цьому пропонувалися заходи з реалізації поставленого завдання: упровадження в кожній школі української мови та українознавства; створення шкільних гуртків для позашкільного вивчення української літератури, історії тощо; заснування українських бібліотек; улаштування в школах театральних вистав на основі творів кращих письменників; організація літературно-вокальних вечорів; проведення лекцій з української декламації, екскурсій до історичних місць; створення учнівських організацій на національному ґрунті [там само, с. 72–73]. Водночас Генеральний секретаріат освіти презентував посібник «Поміч учителю в справі національного виховання» (1918), що містив покажчик літератури для шкільних бібліотек, перелік п'єс для театральних вистав у гімназії тощо [там само, с. 96]. Вважаємо видання цього документа непересічною подією в історії освіти України, бо до проголошення Української Народної Республіки на українських землях, що входили до Російської імперії, ідеї щодо національної школи і національного виховання ігнорувалися й не враховувалися в самодержавній освітній політиці.

Наголосимо: характерною тенденцією означеного історичного періоду виявилася взаємодія українських урядів і громадськості, прагнення врахувати погляди педагогів і освітян у державній освітній політиці. Підтвердженням цього є характер обговорення й висвітлення питання щодо розроблення на сторінках журналу «Вільна українська школа» Проекту єдиної школи на Україні, про що ми неодноразово писали у своїх публікаціях. Зокрема, невідомий автор (псевдонім О.М. – Л.Б.), розкриваючи історію створення та основні положення Проекту єдиної школи на Україні (документ окреслив нову систему шкільної освіти в Україні), констатував: «Головне завдання проекрованої школи полягає в вихованні дитини». Далі він пояснив, що в недалекому минулому школа ставила своїм завданням навчання дітей, а, відповідно до проекту, воно є передусім засобом виховання. Для цього зміст освіти повинен ґрунтуватися на національному принципі, тобто учні мають дізнаватися «про життя своєї місцевості, свого краю» і на цій природній основі набувати іншого знання; навчатися рідною мовою [10, с. 144].

Оскільки журнал «Вільна українська школа» був органом ВУС, на його сторінках друкувалися документи вчительської організації. В одному з них Центральне бюро ВУС, звертаючись до Директорії від імені двадцяти тисяч українських учителів, наголосило, що «національне виховання, переведене через школу і позашкільну освіту, тільки й зможе зробити наш народ активним в боротьбі за кращу долю рідного краю. На перший план тут виходить

національна школа на чолі з національно свідомим і матеріально забезпеченим учителем» [8, с. 266]. У документі висловлювалися побажання, що мають становити підґрунтя проведення реформи освіти в Українській Народній Республіці, зокрема основні принципи: національний; обов'язкового, загального, рівного і безплатного навчання на двох перших ступенях єдиної школи для учнів 7–14 років.

Отже, аналіз матеріалів (статті педагогів, освітян, нормативні документи тощо) журналу «Вільна українська школа» засвідчив, що на його сторінках активно обговорювалася проблема національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Шляхом осмислення зарубіжного досвіду, критичного аналізу успадкованої денационалізованої системи виховання в умовах відсутності української школи в Російській імперії українські педагоги розмірковували над суттю понять «національне виховання», «національно-патріотичне виховання». Вони намагалися показати велике значення національно-патріотичного виховання для розвитку української дитини зокрема й української нації в цілому. У центрі виховного процесу постала дитина, її індивідуальність. Педагоги з власного досвіду, керуючись ідеями вітчизняних і зарубіжних дослідників, називали дієві засоби національного виховання: українська школа, українська мова навчання, зміст освіти, запровадження предметів українознавства (українська мова і література, історія і географія України); позанавчальна робота і позашкільна освіта, зокрема присвячені відомим українським культурним діячам літературно-музичні свята, екскурсії, гуртки, українська пісня (створення національних хорів), українська книга, українська бібліотека, українська іграшка, учнівські організації; періодична преса тощо. Важливо, що зі сторінок часопису звучить **стратегічна мета національного виховання** – *виховання в дітей і молоді поваги та любові до Батьківщини, українського народу задля утвердження України як авторитетної держави у світі; становлення громадянина-патріота*. Безперечно, успіх її реалізації залежить від спільних дій і заходів влади, громадськості, школи і сім'ї. Про це йтиметься в подальших наукових студіях.

Література

1. Гончар М. Наша школа / М.Гончар // Вільна українська школа (ВУШ). – 1918–1919. – Т. 1. – С. 30–33.
2. Дорошкевич О. Огляд життя середньої школи / О.Дорошкевич // ВУШ. – 1917 (рік перший). – №2 (жовтень). – С. 93–108.
3. Дорошкевич О. Огляд життя середньої школи / О.Дорошкевич // ВУШ. – 1918 (рік перший). – №5–6 (січень–лютий). – С. 47–53.
4. Дурдуківський В. Матеріали для шкільних ранків і вечір в пам'ять Тараса Шевченка / В.Дурдуківський // ВУШ. – 1918 (рік перший). – №7 (березень). – С. 145–156.
5. Клепатський П. Дитячі іграшки, їх психологічне і педагогічне значення / П.Клепатський // ВУШ. – 1918–1919. – №2. – С. 80–87.

6. *Концепція* національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vixovannya/>
7. *Левитський О.* Про навчання рідної мови в українській початковій школі / Олексій Левитський // ВУШ. – 1918 (рік перший). – №8–9 (квітень–травень). – С. 201–206.
8. *Меморандум* Всеукраїнської учительської спілки до Директорії Української Народної Республіки // ВУШ. – 1918–1919. – №5. – С. 266–271.
9. *Невеселий І.* Для себе й через себе / Іван Невеселий // ВУШ. – 1918–1919. – №2. – С. 73–76.
10. *О.М.* До історії єдиної школи на Україні / О.М. // ВУШ. – 1918–1919 (рік другий). – №8–9 (березень–квітень). – С. 143–145.
11. *Останнє* слово // ВУШ. – 1919–1920 (рік третій). – №4–5 (листопад–грудень). – С. 115–116.
12. *Приходько О.* Організація народних хорів по Україні / Олекса Приходько // ВУШ. – 1917 (рік перший). – №2 (жовтень). – С. 91–94.
13. *Русова С.* Націоналізація школи / С.Русова // ВУШ. – 1917 (рік перший). – №2 (жовтень). – С. 3–7.
14. *Русова С.* Позашкільна освіта / С.Русова // ВУШ. – 1918 (рік перший). – №8–9 (квітень–травень). – С. 226–227.
15. *Справоздання* Центрального Бюро Всеукраїнської учительської спілки (відчитано 19 січня 1920 р. на III-му з'їзді делегатів) // ВУШ. – 1919–1920 (рік третій). – №4–5 (листопад–грудень). – С. 182–193.
16. *Циркуляр* до директорів середніх шкіл всіх відомств та інспекторів вищих початкових, торгових та інших шкіл України // ВУШ. – 1918 (рік перший). – №5–6 (січень–лютий). – С. 72–73.
17. *Чепіга Я.* Соціалізація народної освіти / Я.Чепіга // ВУШ. – 1917 (рік другий). – №2 (жовтень). – С. 74–83.

Анонції

Лариса БЕРЕЗІВСЬКА

Ідея національно-патріотичного виховання школярів у добу Української революції: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920)

У статті розкрито ідеї українських педагогів, освітян щодо національно-патріотичного виховання школярів на сторінках журналу «Вільна українська школа» (1917–1920) задля їх осмислення в сучасному освітньому і виховному просторі. Аналіз матеріалів журналу засвідчив, що на основі опанування зарубіжного досвіду, критичного переосмислення успадкованої денационалізованої системи виховання в умовах відсутності української школи в Російській імперії українські педагоги розмірковували над суттю понять «національне виховання», «національно-патріотичне виховання». Особливу увагу сконцентровано на ідеях щодо ролі та значення національно-патріотичного виховання для розвитку української дитини зокрема й української нації загалом. Виявлено, що педагоги з власного досвіду, спираючись на ідеї вітчизняних і зарубіжних дослідників, називали дієві засоби національного

виховання: українська школа, українська мова навчання, зміст освіти, запровадження предметів українознавства (українська мова і література, історія і географія України); позанавчальна робота і позашкільна освіта, зокрема присвячені відомим українським культурним діячам літературно-музичні свята, екскурсії, гуртки, українська пісня (створення національних хорів), українська книга, українська бібліотека, українська іграшка, учнівські організації; періодична преса тощо. Аргументовано, що зі сторінок часопису постає стратегічна мета національного виховання – виховання у дітей і молоді поваги і любові до Батьківщини, українського народу задля утвердження України як авторитетної держави у світі; становлення громадянина-патріота.

Ключові слова: національне виховання, національно-патріотичне виховання школярів, засоби національного виховання, українська школа, журнал «Вільна українська школа» (1917–1920).

Лариса БЕРЕЗОВСКАЯ

Ідея національно-патріотичного виховання школьників во время Украинской революции: по материалам журнала «Вільна українська школа» (1917–1920)

В статье раскрыты идеи украинских педагогов, общественных деятелей о национально-патриотическом воспитании школьников на страницах журнала «Вільна українська школа» (1917–1920) для их осмысления в современном образовательном и воспитательном пространстве. Анализ материалов журнала показал, что на основе овладения зарубежным опытом, критического переосмысления унаследованной денационализированной системы воспитания в условиях отсутствия украинской школы в Российской империи, украинские педагоги рассуждали о сущности понятий «национальное воспитание», «национально-патриотическое воспитание». Особое внимание сконцентрировано на идеях относительно роли и значения национально-патриотического воспитания для развития украинского ребенка в частности и украинской нации в целом. Вывявлено, что педагоги из собственного опыта, опираясь на идеи отечественных и зарубежных исследователей, называли действенные средства национального воспитания: украинская школа, украинский язык обучения, содержание образования, введение предметов украиноведения (украинский язык и литература, история и география Украины); внеучебная работа и внешкольное образование, в том числе посвященные известным украинским культурным деятелям литературно-музыкальные праздники, экскурсии, кружки, украинская песня (создание национальных хоров), украинская книга, украинская библиотека, украинская игрушка, ученические организации; периодические издания и т.п. Аргументировано, что на страницах журнала прослеживается стратегическая цель национального воспитания – воспитание у детей и молодежи уважения и любви к Родине, украинскому народу ради утверждения Украины как авторитетного государства в мире; становление гражданина-патриота.

Ключевые слова: национальное воспитание, национально-патриотическое воспитание школьников, средства национального воспитания, украинская школа, журнал «Вільна українська школа» (1917–1920).

Larysa BEREZIVSKA

The idea of national-patriotic education of schoolchildren in the Ukrainian Revolution Period: on materials of the ukrainian pedagogical «Vilna Ukrainska Shkola» journal (1917–1920)

The article reveals the idea of the Ukrainian teachers and educationalists concerning national-patriotic education of schoolchildren published in the Ukrainian Pedagogical Vilna Ukrainska Shkola Journal (1917–1920) in order to interpret them in the modern educational space. The analysis of the materials published in the journal showed that the Ukrainian teachers reflected on the essence of such concepts as «national education» and «national-patriotic education» through the prism of foreign experience, critical analysis of inherited denationalized system of education under conditions of the absence of Ukrainian school in the Russian Empire. Special attention is focused on the ideas about the role and importance of national-patriotic education for the

development of the Ukrainian child in particular and the Ukrainian nation in general. It is revealed that the teachers defined the following active means of national education taken into consideration their own experience and based on the national and foreign teachers' ideas: the Ukrainian school, the Ukrainian language of teaching, content of education, introduction of subjects on Ukrainian studies (the Ukrainian language and Literature, History and Geography of Ukraine); educational activities in out-of-school hours, arrangement of literary and music festivals, excursions and clubs devoted in particular to the well-known Ukrainian cultural workers, Ukrainian song (the arrangement of the national choirs), Ukrainian books, Ukrainian library, Ukrainian toy, pupils' organizations; periodicals and others. Having analysed the journal the author of the article argues that she has found out that the strategic aim of national education was to educate respect and love for motherland, Ukrainian people for the sake of Ukraine to be an authoritative state in the world; to form a citizen-patriot.

Keywords: national education, national-patriotic education of schoolchildren, means of national education, Ukrainian school, Ukrainian Pedagogical «Vilna Ukrainska Shkola» Journal (1917–1920).

Всеукраїнська відеоконференція

«Позашкільна освіта: здобутки, виклики і перспективи»

Представники з областей презентували власні досягнення і здобутки, порушували нагальні питання, обстоювали свої пропозиції щодо вирішення проблем.

За словами Павла Хобзея, після прийняття базового Закону «Про освіту», всі проблеми та пропозиції позашкільля будуть враховані у спеціальному Законі «Про позашкільну освіту», над новою редакцією якого працюватиме спеціальна робоча група. Заступник міністра наголосив, що в базовому Законі «Про освіту» позашкільна освіта позиціонується як неформальна, саме тому ним передбачено, щоб ті знання, вміння та навички, які були здобуті шляхом неформальної або інформальної освіти, могли зараховуватися певними документами, як у формальній освіті.

Головний консультант секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Євген Красняков повідомив, що в Комітеті розгорнуто роботу з оновлення законодавства в усіх галузях освіти, зокрема і позашкільної. У червні 2015 року було проведено «круглий стіл» з питань позашкільної освіти, на якому вирішено визнати, що позашкільна освіта повинна входити в структуру національної освіти України.

Також під час обговорення на цьому заході було визначено структуру формальної, неформальної та інформальної освіти, обов'язковість окремої статті в базовому проекті Закону «Про освіту», що регламентує відносини в системі позашкільної освіти та надає можливість вносити зміни чи ухвалювати нову редакцію Закону «Про позашкільну освіту».

Ректор Інституту екології, економіки і права, завідувач кафедри позашкільної освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова Олена Биковська наголосила на проблемах підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти і

розроблення сучасної концепції позашкільної освіти.

Також ректор зазначила, що в контексті розбудови громадянського суспільства значущим є заснування Міжнародної асоціації позашкільної освіти, до якої приєдналися і вітчизняні фахівці.

У своєму виступі Олена Фіданян зауважила, що за цей рік проведено велику роботу щодо збереження та розвитку позашкільної освіти в Україні. За словами директора департаменту, за два останні роки в Києві не лише не розглядалося питання про закриття позашкільних навчальних закладів, а навпаки – засновано ще два; додатково створюються можливості, аби майстри мали змогу в школах навчати дітей технічному ремеслу. Олена Григорівна зазначила, що для продовження вдосконалення розвитку позашкільної освіти потрібно вносити зміни у законодавство, закріплення яких дозволить мати міцний фундамент для подальшої праці.

Директор Центру творчості дітей та юнацтва «Шевченківець» Ірина Мосякова наголосила на надзвичайній важливості завдань позашкільної освіти як складової неперервної системи освіти, адже тут формуються не лише предметні, а й життєві компетентності дитини. Ірина Юліївна закликала науковців, вихованців творчих об'єднань, випускників позашкільних навчальних закладів до співпраці заради розвитку позашкільної освіти та обстоювання нагальних питань.

Павло Хобзей, узагальнюючи, зауважив, що фінансові проблеми і децентралізація – це ті виклики, відповіді на які треба шукати спільно, громадою, а також подякував педагогічним колективам позашкільних навчальних закладів за відданість справі позашкільної освіти та високий професіоналізм.